

# Konstmusik

## Introduktion

### Uttrycket "klassisk musik"

När man säger "klassisk musik" får de flesta människor olika tankar och minnesbilder. En del tänker på flera hundra år gammal bortglömd och obegriplig musik och kanske på kompositörer såsom Mozart och Beethoven.

När uttrycket "klassisk musik" började användas menade man att denna sorts musik skulle vara av en högre kvalitet (alltså musik med "klass") jämfört med t.ex. folkmusik. Dessutom ansågs "klassisk musik" vara speciellt betydelsefull för den egna kulturen, inte bara idag utan för lång tid framöver.

### Västerländsk konstmusik

Så här flera hundra år efteråt kan vi konstatera att klassisk musik visserligen är och har varit väldigt viktig för den har format mycket av den musik vi idag lyssnar på. Samtidigt vet vi också att många nyare musikstilar har uppstått under 1900-talet och framåt med påverkan ifrån helt andra håll, t.ex. Afroamerikansk musik och folkmusik.

Ett bättre och mer neutralt samlingsnamn för det som vi brukar kalla klassisk musik är därför "Västerländsk Konstmusik". Musiken är alltså västerländsk – den är utvecklad i kulturer med europeiskt ursprung. Det handlar också om Konstmusik – inte folkmusik eller popmusik.

Konstmusik är ett sätt att uttrycka sig "konstnärligt", men inom ganska stränga bestämda musikaliska ramar och regler. Detta kräver både utbildade kompositörer (de som skapar konstmusiken) och utbildade musiker (de som framför konstmusiken).

### Epoker

Många spännande musikstilar har växt fram i den Västerländska Konstmusiken under olika tidsperioder. Vi ska titta lite närmare på dem:

1. Forntid och Antiken.
2. Medeltiden
3. Renässansen
4. Barocken
5. Wienklassicism (kallas ibland bara Klassicism)
6. Romantiken
7. Modernismen

### Kunskapskrav

- Föra resonemang om musikens olika funktioner och vilken betydelse den har och historiskt har haft för individer och samhällen
- Urskilja och jämföra musikaliska karaktärsdrag från olika genrer och kulturer
- Urskilja olika instrument och beskriva dess funktion i olika sammanhang

<https://skol.createlife.se/musikhistoria/>

# 1. Antiken

700 f.Kr. – 400 e.Kr.

<https://skol.createlife.se/antiken/>

- Mousiké, musiken är en del av en gudomlig helhet.
- Musikterapi
- Pythagoras
- Krigsmusiken
- Grekiska tragedier
- Instrument: Aulor, Kithara, Lyra, Trumpet, Trummor

När började människan musicera? Vi får gissa. Hjärtat i kroppen slår en stadig rytm, vi har en strävan att utföra rörelser och arbete till en rytm eller puls. Jägarna härmade djurens läten vid jakt för att locka till sig bytet. Förmodligen utvecklade våra förfäder rytmen och kompade arbete och dans på olika trummor. Pilbågen som användes vid jakten kana ha avgett en ton när strängen släpptes vilket var en bit på väg till att göra stränginstrument.

Musik var ett sätt att komma i kontakt med högre makter (och kan väl vara det även idag!). Tacksamhet för god jakt eller bön om god skörd. Rytmen och sången var länge dominerande i musik. Melodiinstrument tillkom sent. Det kan ha varit djurhorn eller urkarvade trädstammar (aboriginernas diggerdoo), vinare.

<https://skol.createlife.se/musikhistoria/>

## Seikilos Sång

En av de äldsta noterade sångerna är Seikilos Song som finns ingraverad på en gravsten som upptäcktes 1883 i Turkiet. Arkeologer har daterat den mellan 200 f.Kr- 100 E.Kr. Det står ingraverat:

"Hoson zēs, phainou Mēden holōs sy lypou;  
Pros oligon esti to zēn To telos ho chronos apaitei."

På engelska: "As long as you live, shine, Let nothing grieve you beyond measure. For your life is short, and time will claim its toll."



[Lyssna](#) →

<https://youtu.be/9RjBePQV4xE>



**Det antika instrumentet- Kithara**

[The Ancient Greek Kithara](#) →

<https://youtu.be/6adj7Xoo9Us>



## Antik Musik med Trumma, Kithara och Aulos.

Antique music for [AULOS and KITHARA](#) →

[https://youtu.be/oOdbQE6gU\\_o](https://youtu.be/oOdbQE6gU_o)



## Nikkal

Den här låten är tillägnad orkangudinnan Nikkal är ett av de äldsta musikstycken i vilket vi har både orden och medföljande musiknoter för. Verket skrevs på lertavlor för omkring 3500 år sedan och upptäcktes av arkeologer på 1950-talet i ruinerna av den antika staden Ugarit. Lertavlorna är skrivna på Hurrian-språket med hjälp av sumerisk kilskrift. Texten var ungefär:

*Jag har gjort offer till gudinnan  
Att hon öppnar sitt hjärta i kärlek,  
Och att mina synder kommer att förlåtas.  
Må mina burkar med söt sesamolja behaga henne,  
Så att hon kan se vänligt på oss,  
Och gör oss fruktbara.  
Som de spirande åkrarna,  
Må kvinnor föda med sina män  
Och må de som ännu är jungfrur  
Välsignas med barn en dag.*



[Lyssna](#) →

<https://youtu.be/w8tfBLvIN98>



## Pythagoreisk stämning

Enligt legenden upptäckte Pythagoras grunden för musikalisk stämning genom att lyssna på ljudet av fyra smedshammare, vilket gav konsonans och dissonans när de slogs samtidigt.

**Pythagoreisk stämning** är en stämning av skalans toner – ett tonsystem – baserat på rena kvinter, avstånd mellan två toner med fem toners avstånd t.ex. C-G.



Den grekiske filosofen och matematikern Pythagoras har bland annat tillerkänts upptäckten av att musikaliska intervall som upplevs som harmoniska förhåller sig till varandra som små heltal (1:2:3:4...) i den harmoniska deltonserien.

Han skapade ett tonsystem baserat på rena kvinter (3:2), det mest konsonants intervallet efter prim (1:1) och oktav (2:1).

LYSSNA –[Pythagoras Monochord](https://youtu.be/3vXfU5_7_KA)→  
[https://youtu.be/3vXfU5\\_7\\_KA](https://youtu.be/3vXfU5_7_KA)



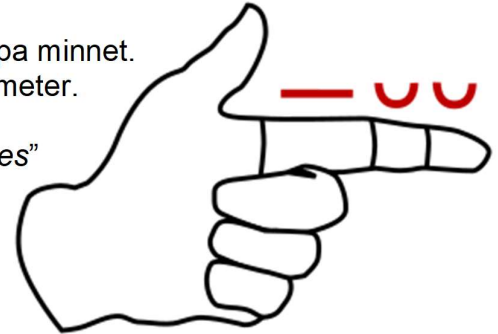
## Hexameter

Hexameter är ett versmått från Antiken med syfte att hjälpa minnet. Homeros Iliaden och Odyssén är skrivet på formen hexameter.

Klassiskt exempel är:

*”Sjung o gudinna om vreden som brann hos peliden Akilles”*

Hexametern är i förenklad form, som 6 tretakter med betonade 1: or: Ooo | Ooo | Ooo | Ooo | Ooo | Oo



[Versfötter och versmått – Hexameter](https://youtu.be/3vXfU5_7_KA)→  
[https://youtu.be/3vXfU5\\_7\\_KA](https://youtu.be/3vXfU5_7_KA)



### Spela

Harpa, trumma

Bronslur = munstycke + slang + tratt

Gör en vinare!

Testa en sträng enligt Pytagoras, att halvera -hur låter det då?

## 2. Medeltiden

Ca 400 e.Kr. – 1450

<https://skol.createlife.se/medeltiden/>

Medeltidens musik är en epok i musikhistorien som inträffade något senare än den övriga kulturella medeltiden. Viktiga händelser var uppkomsten av flerstämmighet i sången, t.ex. trecento- madrigalen, Guido av Arezzos notskrift och den gregorianska sången, den mässliturgi som fastställdes av påven Gregorius den store.

- Kristendomen – Kyrkan är mäktig – Kyrkomusiker
- Krigsmusiker
- Trubadurer som uppvaktar sin Käresta!
- Dansmusik; långdans, ringdans
- Gycklare står för underhållning
- **Instrument:** Trummor, Trumpet, Flöjt, Fiddla, Mungiga, Säckpipa.

Musikens verkliga ursprung är höljt i dunkel, men vi vet att naturen gav människan de första musikinstrumenten, trumman och flöjten, och man sjöng sånger som innehöll två eller tre toner. Så småningom utvecklades skalor. Dessa var olika i olika delar av världen. I Europa fanns den heptatoniska skalan (de vita tangenterna på pianot) redan 3000 f. Kr. På 600-talet sjöng man fortfarande enstämigt s.k. monofoni. Påven Gregorius har gett namn åt den speciella sångstilen "gregoriansk sång", som man än i dag kan höra sjungas i framför allt den katolska kyrkan. Musiken skrevs nästan uteslutande för kyrkobruk. Trubadurerna dök upp på 1100-talet. De var dåtidens nyhetsförmedlare och levde ett farligt liv då de var helt rättslösa. Kring 1450 kommer de första tryckta noterna och då är vi på väg in i nästa epok.

### Medeltida Profan Musik

Lyssna [Strada Bransle](https://youtu.be/AxrSBDDgZ6I) →  
<https://youtu.be/AxrSBDDgZ6I>



[Medeltida profan musik](https://youtu.be/DF_MHoSPVAI) →  
[https://youtu.be/DF\\_MHoSPVAI](https://youtu.be/DF_MHoSPVAI)



## Medeltida **Kyrklig** Musik – Gregoriansk Sång

### Lyssna

Gregorian chant – [Deum verum](#) →

<https://youtu.be/kK5AohCMX0U>

[Alleluia](#) →

<https://youtu.be/ixW20479qTw>



## **Kvinnliga tonsättare** **Hildegard Af Bingen**

### Lyssna

Hildegard von Bingen – [Ave generosa](#) →

<https://youtu.be/Lbg4TSP44yU>



Hildegard Af Bingen var en tysk benediktins abbedissa, författare, kompositör, filosof, kristen mystiker och visionär. Hon är en av de mest kända kompositörerna för helig monofoni, liksom den mest inspelade i modern historia. Hon är också känd för uppfinningen av ett konstruerat språk som kallas Lingua Ignota.

## **Kassia**

Kassia född 805 eller 810 död någon gång omkring 865. Kassia var en bysantinsk abbedissa, poet och kompositör. Hon är en av de första medeltida kompositörerna vars noter både finns kvar och kan tolkas av moderna forskare och musiker. Kassia är anmärkningsvärt som en av endast två bysantiska kvinnor som är kända för att ha skrivit i sina egna namn under medeltiden, den andra är Anna Comnena.

Cirka femtio av hennes psalmer finns kvar och tjugotre ingår i ortodoxa kyrkans liturgiska böcker.



### Lyssna

Kassia- [Pelagia](#) →

<https://youtu.be/bNzBWbSWqfY>



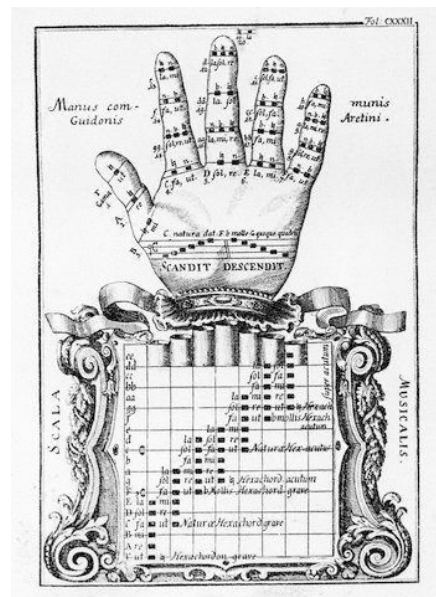


## Notskrift

### Guido av Arezzo

Den italienska musikteoretikern Guido bodde länge i Arezzo, därav namnet. Han uppfann två begrepp som i hög grad underlättade musicerandet och som haft en avgörande betydelse framför allt för den moderna notskriftens tillkomst:

1. Namnen ut, re, mi som vi idag kallar do, re, mi.
2. Den *guidoniska handen*, som var en hjälp för minnet. Olika ställen på fingrarna fick namn efter de olika tonerna.



### Spela

[Ulv, räv och hare](#) →

<https://youtu.be/SSO0aoZ8-pY>



Psalm 112 "[Världens frälsare](#)" →

<https://youtu.be/ewEm4b1PcYk>



Blinka lilla stjärna - som [parallellorganum](#) →

<https://youtu.be/UNyf-eHsJ2U>



# 3. Renässansen

Ca 1450–1600

<https://skol.createlife.se/renassansen/>

- Pånyttfödelse och blomstrande kultur, nyfikenhet, uppfinningar...
- Sakral Musik – Polyfoni (Palestrina)
- Behov av att uttrycka sina känslor (Madrigaler)
- Underhållning (Commedia de´ll arte)
- Kastratsångare
- **Instrument:** Luta, Viola da Gamba, Flöjter i olika stämmor, skalmajor, krumhorn.

Renässansen följer på medeltiden och är en period då man sätter människan och hennes kunskap i centrum, hennes livslust, nyfikenhet och upptäckarglädje. Man intresserar sig för naturen, vetenskapen som metod att förstå naturen och tror på utveckling. Kyrkan får mindre betydelse och vetenskapen värderas högre.

## Lyssna

[Palestrina](#) →

<https://www.youtube.com/embed/0yd5EE0hAB8>



[John Dowland](#) →

<https://www.youtube.com/embed/fZYzuIGDYGs>



Pavane & Galliard— [Antony Holborne \(1545~1602\)](#) →

<https://youtu.be/J32SZdb66JE>



Gregorio Allegri: [Miserere](#) →

[https://youtu.be/lA88AS6Wy\\_4](https://youtu.be/lA88AS6Wy_4)



**Profan** musik – [Greensleves](#) →

<https://youtu.be/h5AqgjzIGp8>



**Sakral** musik -[O Magnum Mysterium av Victoria](#) →

<https://youtu.be/MRPEJkoEstc>





## Spela

Sinclairvisan –[La Folia](#) →  
<https://youtu.be/lpJMecaXjMA>



[Greensleves](#) →  
<https://youtu.be/oDoHIVkWXnQ>



# 4. Barocken

1600–1750

<https://skol.createlife.se/barocken/>

- Kyrkomusik -Organister (J.S. Bach)
- Orkestrar bildas
- Terasodynamik = Snabba och tydliga växlingar mellan "starkt och svagt" eller mellan "soloinstrument och hela orkestern"
- Polyfoni – Fuga
- Monodi eller Generalbas
- Hovkompositörer (G.F. Händel)
- 1637-första Operahuset (Monteverdi)
- **Instrument:** Cembalo, Orgel, Violin/Viola/Violoncell, Klarinett, Oboe, Gitarr

Den som levde **under barocken** levde i en tid där de rika hade makten över **samhället** och landet. Alla **under** den här tiden tror på gud och tror att det är gud som har bestämt **hur** världen ska se ut. De tror att det är gud som har bestämt att kungen ska vara kung och att det är gud som har bestämt att du ska vara bonde.

Ordet "**barock**" var från början ett negativt ord som betyder oregelbunden och "snett vriden".

Barockens viktigaste utveckling sker i Italien, Tyskland och Frankrike.

Inom kyrkan skrevs och framfördes fantastisk musik av t.ex. Bach. Men lika blomstrande var musiklivet vid hoven (hov betyder slott till kungar och furstar).

Under barocken började Vivaldi och Bach skriva "konserter", där ett instrument hade huvudrollen (t.ex. violin eller flöjt)

Det fanns två olika populära varianter att komponera musik under Barocken som brukar benämnas polyfoni och monodi (Monodi kallas även generalbas).

## **Polyfoni**

Detta är en stil som liknar kanon. Det går ut på att alla stämmor är lika viktiga. Den mest avancerade formen av detta kallas FUGA. Ordet Fuga betyder flykt. Ett tema (melodisnutt) börjar i en stämma och härmas sedan i andra stämmor så att det låter som om stämmorna jagar varandra. En fuga består av 2-5 stämmor. Bach var mästare på att skriva Fugor. Han klarade att spela alla stämmorna samtidigt på orgel eller cembalo.

## **Monodi eller Generalbas.**

Denna stil byggde på en solomelodi med basstämma och komp. Detta används faktiskt än idag i rock- och popmusik. Kompinstrumenten var cembalo, orgel och luta.

Basstämman förstärktes med instrumenten cello, fagott och "gamba" (släkt till kontrabasen). Solomelodin sjöngs eller spelades av blockflöjt, tvärflöjt, violin eller trumpet.

## Johann Sebastian **Bach** (1685–1750)

Bach anses som Barockens store mästare. Föddes i Eisenach i sydöstra Tyskland. Jobbade i kyrkan men även perioder för furstar. Han spelade orgel och cembalo och var organist i Thomaskyrkan i Leipzig i 27 år.

Bach – [Air ur Orkestersvit Nr.3](#) →

<https://youtu.be/gpPpLoppAg>

De 4 orkestersviterna skrevs 1725-1739

Bach – [Tocatta and Fugue in D minor](#) →

<https://youtu.be/ho9rZilsyYY>

Bach + [Ave Maria – Bobby McFerrin](#) →

<https://youtu.be/14LcvpXmb74>



## Georg Friedrich **Händel** (1685–1759)

Händel växte upp och utbildade sig i norra Tyskland. Var verksam även i Italien och slutligen i England. Han skrev kyrkomusik men även operor och orkestermusik. Spelade orgel, cembalo och violin. Lyssna på Watermusic och Royal Fireworks.

Händel- Halleluja ur [Oratoriet Messias](#) →

<https://youtu.be/2ifplo7jFwE>

Händel – [Watermusic](#) →

<https://youtu.be/6fa2wZEsRWM>



## Antonio **Vivaldi** (1678–1741)

Föddes i Venedig och dog i Wien. Kallas för den röde prästen eftersom han var rödhårig och präst. Skicklig violinist.

Vivaldi- [Våren ur De 4 årstiderna](#) →

<https://youtu.be/MA2uFWfahbw>

Le Quattro Stagioni, som är en solokonsert, dvs för

orkester och soloinstrument. Består av tre satser; 1. Snabb 2. Långsam 3. Snabb.



Vivaldi – [Laudamus ur Gloria](https://youtu.be/9qvCF2ugrjA) →  
<https://youtu.be/9qvCF2ugrjA>



## Claudio Monteverdi (1567–1643)

Claudio Monteverdi var en italiensk kompositör, som anses ha varit den störste inom den tidiga barocken. Han antas ha skapat de första riktiga operorna, t.ex. Orfeus och Poppeas Kröning.

Monteverdi- [Magnificat](https://youtu.be/RajAq0Yd-s4) → Marias Lovsång  
<https://youtu.be/RajAq0Yd-s4>



## Johan Helmich Roman (1694–1758)

Roman kallas ofta *Den Svenska Musikens Fader*. Han var dirigent och en virtuos violin och oboe, anställd vid hovkapellet. Han skrev instrumental och vokal, profan och sakral musik. 1752 Den Svenska Mässan.



Ur [Drottningholmsmusiken](https://youtu.be/akjuEfMWwjs) →  
<https://youtu.be/akjuEfMWwjs>



Musiken komponerades för Adolf Fredriks vigsel med Lovisa Ulrika, 1744

## Spela

J. S. Bach: [Nu grönskar](https://youtu.be/S786LTwccTE) det →  
<https://youtu.be/S786LTwccTE>



Joseph Haydn: [Vänskap](https://youtu.be/YSRvYaDBfec) →  
<https://youtu.be/YSRvYaDBfec>



Pachelbel – [Canon in D](https://youtu.be/JvNQLJ1_HQ0) →  
[https://youtu.be/JvNQLJ1\\_HQ0](https://youtu.be/JvNQLJ1_HQ0)



# 5. Wienklassicimen

1750–1830

<https://skol.createlife.se/wienklassicimen/>

- Musiken ännu mer tillgänglig. Konserthus Öppnas.
- Musik till sällskapsdans.
- Crescendo, diminuendo
- Enkla ackord – dur och moll
- Symfoniorkestrar
- Opera Buffa (Komisk opera)
- Idoler! (Mozart, Beethoven...)
- **Instrument:** Hammarklaver.

## Wien i centrum

Wienklassicismen varade mellan år 1770–1830.

Staden Wien i Österrike blev nästan som musikens huvudstad, här uppstod wienklassicismen.

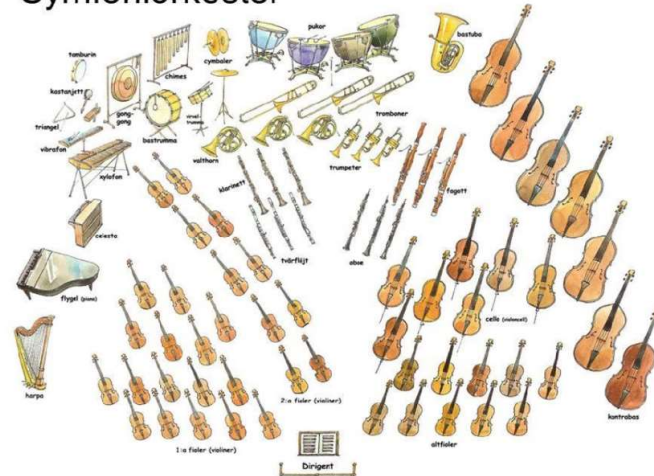
Under denna period hittar vi musikhistoriens mest välkända kompositörer: nämligen: Wolfgang Amadeus Mozart och Ludwig van Beethoven,

Under epoken är det fortsatt krig i Europa, bl.a. 7-åriga kriget. Många nya uppfinningar av bl.a. spinnmaskin och ångmaskin. **Upplysningstiden**, även kallad *upplysningen*, var en kulturhistorisk rörelse i Europa under 1700-talet. Upplysningens viktigaste idé var tron på människans förnuft. "Alla människor är kapabla att tänka själva".

## Sonat

Kompositörerna under denna tid delade ofta in sitt musikstycke i 3-4 olika delar. Detta sätt att komponera musik kallas sonat. De olika delarna i en sonat kallas sats. Oftast började man med en snabb sats, sedan en långsam sats, sedan kom ofta en sats som kallas menuett, slutligen kom en snabb sats. En sonat kunde skrivas för en musiker, t.ex. en pianosonat. För två musiker, t.ex. violinsonat (violin och piano). En sonat för fler än 8 olika instrument-stämmor kallas symfoni.

## Symfoniorkester



### Symfoni

Joseph Haydn uppfann symfonin, den nya stora musikformen. Ordet symfoni betyder samklang och är alltså ett stycke musik för mer än 8 olika instrumentstämmor. Trots mängden instrument (se bilden) är musiken i en symfoni ändå alltid indelad i 3–4 satser. En symfoni av Mozart eller Haydn varar oftast totalt 20–30 minuter medan Beethovens symfonier kunde vara mellan 50-70 minuter beroende på tempo. Istället för terassdynamik blir det nu populärt att använda CRESCENDO (långsamt starkare) och DIMINUENDO (långsamt svagare).

### Joseph Haydn (1732–1809)

Från Österrike. Han räknas som Symfonins fader och var inspirationskälla för Mozart och Beethoven. Komponerade 104 symfonier, stråkkvartetter - En stråkkvartett består av 2 violiner, viola och cello. Han skrev också kyrkomusik och pianosonater. Jobbade på slott i Ungern, sedan i Wien. Bekant med Mozart. Lyssna även på Symfonin med pukslaget, nr 94 och Oratoriet Skapelsen.



Haydn -Stråkkvartett nr 77 -[Kejsarkvartetten](https://youtu.be/3j7tLXB ueE) →  
<https://youtu.be/3j7tLXB ueE>



Haydn- [Trumpetkonsert i Eb dur](https://youtu.be/NCqncUoXVOA) →  
<https://youtu.be/NCqncUoXVOA>





## Wolfgang Amadeus **Mozart** (1756–1791)

Född i Salzburg, dog endast 35 år gammal i Wien. Musikaliskt underbarn, började spela piano och komponera vid 4-års ålder. Komponerade operor, 41 symfonier, solokonsert och kammarmusik.

Mozart- Nattens Drottning, Aria ur operan [Trollflöjten](https://youtu.be/TB_QQjiMoVo) → [https://youtu.be/TB\\_QQjiMoVo](https://youtu.be/TB_QQjiMoVo)



Handlingen är ett fantasirike, där Sarastro och hans prästerskap regerar. Detta blev Mozarts sista opera, med premiär i september 1791. Han avled samma år i december, 35 år gammal.



Mozart - [Turkisk Marsch](https://youtu.be/tP14Warq17A) →

<https://youtu.be/tP14Warq17A>

Ur pianosonat nr 11 i A-dur (K331) 3:e satsen - Alla Turca.

Mozart – [Symfoni nr 40 i G-moll, 1:a satsen](https://youtu.be/RS0JAFqcRCK) →

<https://youtu.be/RS0JAFqcRCK>

Mozarts näst sista symfoni, komponerar 1788. En av hans två symfonier i Moll (med symfoni 25).



Mozart- [Eine kleine Nachtmusik](https://youtu.be/oy2zDJPgwc) →

<https://youtu.be/oy2zDJPgwc>



Mozart – [Rex Tremendae Majestaestic ur Requiem](https://youtu.be/zWzLNIak1c4) →

<https://youtu.be/zWzLNIak1c4>

Mozarts sista verk, som han skrev på sin dödsbädd.



## Ludwig van **Beethoven** (1770–1827)

Föddes i Bonn i Tyskland, dog 57-år gammal i Wien. Pappan ville att han skulle bli en ny Mozart. Som 8-åring sin första konsert (fast pappan sa att han bara var 6 år). Komponerade 9 symfonier som var längre och mäktigare än Haydns och Mozarts. Började få nedsatt hörsel som 30 åring och blev sedan helt döv men fortsatte ändå komponera. Beethoven ledde musiken in i nästa epok och musikhistorien – Romantiken.

Beethoven- [Månskenssonaten](https://youtu.be/-iOWIOaYT28) →

<https://youtu.be/-iOWIOaYT28>

1: a satsen ur Pianosonat nr.14, Ciss moll.

Det sägs att stycket var tillägnat en av hans elever som han var förälskad i.



Beethoven- [Symfoni Nr.5](https://youtu.be/pWsFCIxUIvQ) →  
<https://youtu.be/pWsFCIxUIvQ>

Ofta kallad Ödessymfonin. Komponerad 1804-1807. De fyra tonerna i temat är "ödet som knackar på min dörr". Var då i 30-års åldern, och hade börjat få problem med sin hörsel.



Beethoven – [Symfoni Nr. 9 i D-moll, op.125, 4:e och sista satsen](https://youtu.be/U-w5CqBGHzQ) →  
<https://youtu.be/U-w5CqBGHzQ>

Ofta kallad Körsymfonin, och hans sista symfoni. Premiär i Wien 1824, Med Beethoven själv som dirigent trots att han då var helt döv. Texten är från en dikt av Friedrich Schiller. "Till Glädjen" – handlar om att alla människor ska bli bröder.



## Spela

Beethoven – [Månaderna](https://youtu.be/XLFNdORmBhE) →.  
<https://youtu.be/XLFNdORmBhE>



Bellman - [Käraste Bröder](https://youtu.be/pi7ZCYoqobQ) →  
<https://youtu.be/pi7ZCYoqobQ>



Mozart – [Det klingar så härligt](https://youtu.be/bvieQiDf2i8) →  
<https://youtu.be/bvieQiDf2i8>



# 6. Romantiken

1800–1900

<https://skol.createlife.se/romantiken/>

- Fria Konstnärer
- Virtuoser
- Teknik och skicklighet
- Dramatik, känslor, fantasi
- Större orkestrar
- Mer färgade ackord
- Piano som soloinstrument eller ackompanjemang
- Opera (Verdi, Wagner, Puccini)

## **Romantiken och litteratur**

Romantiken varade i stort sett hela 1800-talet men även i början på 1900-talet. Viktig utveckling var industrialismens införande i västvärlden, liberala politiska reformer och slaveriets avskaffande.

Den romantiska stilen har sina rötter i litteraturen. Man sökte inspiration i folksagor och folkdikter, det exotiska, spöktimmen och främmande kulturer. Detta gjorde att sättet att komponera musik förändrades. Lyssna på: Musik från Operan "Wilhelm Tell" av den italienske operakompositören Rossini.

## **Nationalromantik och programmusik**

Romantiken har också en speciell variant där man kan höra från vilket land musiken kommer. Denna stil kallas nationalromantik. Kompositören försökte här skildra något betydelsefullt från en speciell nations natur eller kultur.

Lyssna på: "I bergakungens sal" av den norska kompositören Edvard Grieg. Detta är hämtat ifrån musik specialskriven till en samling teaterpjäser som heter "Peer Gynt". I pjäserna förekommer bl.a. sagoväsen hämtade från norska folksagor: Troll!  
Huvudpersonen "Peer" blir anklagad för att ha stulit och förhäxat bergakungens dotter som precis skulle giftas bort. Under musiken till "I bergakungens sal" diskuterar trollen mer och mer högljutt hur de bäst ska straffa Peer. Ett annat exempel på berömd musik från "Peer Gynt" är Edvard Griegs beskrivning av en soluppgång i en Marockansk öken: Morgonstämning

Programmusik innebär att kompositören formar musiken efter ett program där handlingen i t.ex. dikt, saga eller händelse bestämmer musikens utveckling. Lyssna på den symfoniska dikten "Så talade Zarathustra" av Richard Strauss. – Återigen en

fantastisk skildring av en soluppgång. Denna gång är på det förmodligen mest dramatiska sätt vi hittar i den klassiska musiken - musik flitigt använd än idag till reklam, filmer och events.

### **Känslans tidevarv**

Detta är den tidsperiod då kompositörerna och musikerna mer än tidigare kunde uttrycka sina känslor och tankar i musiken. De kunde så småningom på ett helt nytt sätt "ta ut svängarna" utan att riskera bryta stränga musikaliska regler för vad som var "passande & fint". Efter sin personliga smak och tycke kunde nu tempot eller ljudstyrkan i musiken skruvas upp till helt nya höjder. Musiken blev därigenom oftast mer dramatisk med riktiga "känsloutbrott". Romantiken bukar därför kallas "känslans tidevarv".

### **Dirigentens uppgifter**

Musiken blev under romantiken också så avancerad att en dirigent behövdes. Under Barocken och Wienklassicismen räckte det oftast med att någon av orkesterns musiker ordnade med start och avslut.

En dirigents uppgifter är att bland annat:

1. Träna in musikstycket med orkestern.
2. Slå in (räkna in) så att alla startar samtidigt.
3. Bestämma tempot och hålla pulsen i musiken genom att använda dirigent-pinne, händer och kroppsspråk.
4. "Tolka" musiken genom att noga sätta sig in i alla styckets noter och stämmor.
5. Påminna orkestern om viktiga detaljer under tiden man spelar (kallas att "ge insatser").



### **Opera - ett allkonstverk**

Operan når sin höjdpunkt under romantiken. Richard Wagner är en av de största opera-kompositörerna. Han försökte göra ett allkonstverk av operan (nästan som en multimediashow), och varje detalj skulle vara genomtänkt, alltifrån sångtext till kläder, kulisser och scenbelysning. Wagner var först med att låta orkestern spela ledmotiv. Ledmotiv är när en melodi kopplas till en person eller känsla och leder publikens tankar "rätt". Lyssna på Valkeriernas ritt ur Nibelungens ring. Operan "Nibelungens Ring" som är musikhistoriens längsta verk och varar totalt cirka 18 timmar.

### **Balet**

Rysslands store kompositör Peter Tjajkovskij skrev bl.a. musik för balett.

Lyssna på: Svansjön och Nötknäpparen. Tjajkovskij var förutom en fantastisk kompositör också homosexuell, något som ej var accepterat på den tiden. Han gifte sig ändå med en kvinna, tyvärr slutade detta med ett självmordsförsök.

## Franz Schubert (1797–1828)

Hans produktion under det korta liv han levde var enorm – över 1 000 verk – och mycket av musiken han skrev är skriven för mindre sammanhang, musikaliska salonger. Han levde och verkade i Wien hela sitt korta liv. Fick aldrig något stort erkännande under sin levnadstid. Hans stora bekantskapskrets stöttade och hjälpte honom mycket.

Schubert- [Militärmarsch](https://youtu.be/txJ2nLrULSO) →  
<https://youtu.be/txJ2nLrULSO>



## Felix Mendelssohn Bartholdy (1809–1847)

Tysk musiker, dirigent och kompositör som gav konserter redan som barn. Var duktig kompositör vid 11 års ålder. Som 17 åring skrev han sitt första mästerverk – Overtyren en midsommarnattsdröm.

Mendelssohn – [Bröllopsmarsch](https://youtu.be/AyEVSeWJce8) →  
<https://youtu.be/AyEVSeWJce8>  
Ur en Midsommarnattsdröm



## Charles Gounoud (1818–1893)

Fransk kompositör

Gounoud -Bach – [Ave Maria](https://youtu.be/Kc16fo_sd0Q) →  
[https://youtu.be/Kc16fo\\_sd0Q](https://youtu.be/Kc16fo_sd0Q)



Gounoud skrev melodin till Bachs Preludie Nr.1 i C-dur. Texten på latin är en gammal katolsk bön.

*Hell dig Maria, full av nåd  
Välsignad är du bland kvinnor  
och välsignad är din livsfrukt, JESUS  
Heliga Maria, Guds Moder  
bed för oss syndare  
nu, och i vår dödsstund, Amen.*



## Frédéric Chopin (1810–1849)

Chopin föddes i Polen och dog i Paris. Han blev bara 39 år gammal, dog av tuberkulos.

Chopin – [Nocturne i Eb-dur](https://youtu.be/xoDDxabBbac) →  
<https://youtu.be/xoDDxabBbac>

Nocturne betyder Nattlig musik.  
Långsamma, korta stycken.



## Peter Tchaikovsky (1840–1893)

Rysk tonsättare, känd för sina symfonier och baletter som Svansjön, Törnrosa och Nötknäpparen.

Tchaikovsky- [Blommornas vals](https://youtu.be/f-Zq2-d00CQ) ur baletten  
Nötknäpparen →  
<https://youtu.be/f-Zq2-d00CQ>



## Richard Wagner (1813–1883)

Tysk tonsättare av främst storslagna operor. Introducerade sitt eget instrument, Wagnertuba.

Wagner – [Valkyrienritten ur operan Valkyrian](https://youtu.be/3Elb9gGzlfI) →  
<https://youtu.be/3Elb9gGzlfI>  
Valkyria var i Nordisk mytologi ett kvinnligt andeväsen som vid slagfälten i Midgård valde ut



de krigare som skulle dö

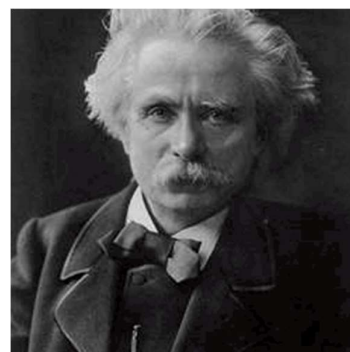
och förde dem med sig till Valhall.



## Edvard Grieg (1843–1907)

Norsk kompositör, national romantiker, ville fylla musiken med nordiska klanger. Inspirerad av folkmusiken och naturen.

Grieg – [Morgonstämning ur Peer Gynt](https://youtu.be/4VN9xUNDq7I) →  
<https://youtu.be/4VN9xUNDq7I>





## Johann **Strauss d.y.** (1825–1899)

Wiens stora valskung. Känd för sina valser och operetter  
- t.ex. Läderlappen, Zigenarbaronen.

Strauss- [An der schönen blauen Donau](https://youtu.be/9pGaaVYFMBA) →  
<https://youtu.be/9pGaaVYFMBA>



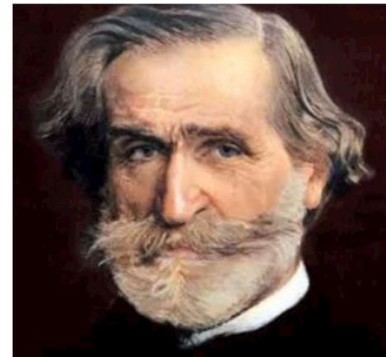
## Giuseppe **Verdi** (1813–1901)

Italiensk kompositör. Känd för sina operor såsom Aida,  
La Traviata, Otello, Rigoletto och Falstaff.

Verdi- [Triumfmarsch ur Aida](https://youtu.be/NJGULRJ-vmA) →  
<https://youtu.be/NJGULRJ-vmA>



Handlingen i Aida utspelar sig i Egypten på  
faraonernas tid.



## Franz **Liszt** (1811 – 1886)

Född i Ungern, dog i Tyskland. Kompositör i den ny tyska  
skolan och berömd som ovanligt skicklig pianovirtuos

Liszt – [Liebestraum – Love Dream](https://youtu.be/KpOtuoHL45Y) →  
<https://youtu.be/KpOtuoHL45Y>



Liszt – [Liszt Hungarian Rhapsody no 2](https://youtu.be/FT36za3Gyos) →  
<https://youtu.be/FT36za3Gyos>



## Spela

Chopin -[Funeral marsch](https://youtu.be/8UnfJMAknVI) →  
<https://youtu.be/8UnfJMAknVI>



Grieg – [Morgonstämning](https://youtu.be/bnHRZoLOv04) →  
<https://youtu.be/bnHRZoLOv04>





# 7. Modernism

1900-

<https://skol.createlife.se/modernism/>

- Experimentens epok.
- Adjö till de gamla sätten att komponera (tonala)
- Mer experimentellt atonalt, poly rytmiskt, klangfärger mm.
- Många nya musikaliska trender. (Impressionism, Expressionism, Serielle mm)

1900-talet är ett Århundrade där man upplevde en anmärkningsvärd förändring i många människors levnadssätt, som ett resultat av tekniska, medicinska, sociala, ideologiska, och politiska förnyelser. Troligen gjordes fler tekniska framsteg i perioden efter första världskriget än den totala summan av teknisk utveckling än i något annat århundrade innan den industriella revolutionen. Termer som ideologi, världskrig, folkmord, och kärnvapenkrig började användas.

## Arnold **Shönberg** (1874–1951)

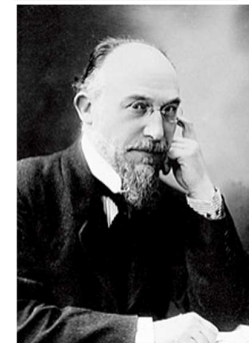
Schönberg- [Suite 25 -Musette](#) →  
<https://youtu.be/39x0Ypi4gTc>



## Eric **Satie** (1866–1925)

(Pre) Impressionism. Fransk kompositör och pianist. Känd för sina korta pianostycken, t.ex. Trois Gymnopédies och Trois Gnosiennes. Ses idag som en föregångsman till impressionismen. Nära vän till Claude Debussy.

Satie- [Gymnopédie 1](#) → Ur trois Gymnopédie  
<https://youtu.be/erW-bBs0TCg>



## Richard **Strauss** (1864–1949)

Senromantiker. Kännetecknande för det sena 1800-talets orkestermusik är bl.a. stora orkestrar och utomjordiska teman. Richard Strauss var inte släkt med Straussarna i Wien.

Strauss- [Also Sprach Zarathustra](#) →  
<https://youtu.be/ad58YjqlDqQ>



Zarathustra var en iranska poet, filosof och religionsstiftare som levde ca 1700 f.Kr.



## Claude **Debussy** (1862–1918)

Debussy är impressionisternas skapar, fullkomnare och avslutare. Ingen tidigare epok har så dominerats av en enda person som här. Musiken skulle vara ett måleri i färger, klangfärger. Debussy ville med musiken beskriva stundens intryck, fri från den klassiska dur och moll tonaliteten. Ravel anses höra till impressionisterna men har egentligen en helt egen stil.



Claude Debussy- [Clair de Lune](https://youtu.be/xDFaefYjMSc) →  
Ur Suite Bergamasque  
<https://youtu.be/xDFaefYjMSc>

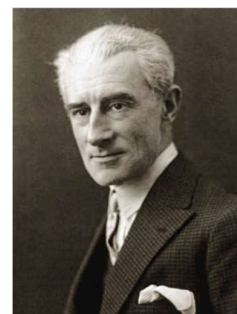


## Maurice **Ravel** (1875–1937)

Ravel- [Bolero](https://youtu.be/KjNBWmwhTA4) →  
<https://youtu.be/KjNBWmwhTA4>



Bolero består bara av en melodi och ett sidotema, repeterad om och om igen, ca 14 minuter, men med olika orkestreringar. En virveltrumma spelar samma rytm hela stycket igenom.



## Igor **Stravinskij** (1882–1971)

Rysk kompositören som levde länge. Han hade olika kompositions stilar under sin levnad, bl.a Neoklassicistisk och seriell Tolvtonsteknik.

Våroffer → [Danse Sacrale](https://youtu.be/ooi7eomsTuc) →  
<https://youtu.be/ooi7eomsTuc>  
Framfördes första gången 1913. Baletten har

speciellt utmärkande rytmer.



## Carl **Orff** (1895–1982)

Orff- [O Fortuna](https://youtu.be/n79fdjJ7YSw) – ur Carmina Burana →  
<https://youtu.be/n79fdjJ7YSw>



## Arvo Pärt (1935- )

Arvo Pärt är en samtida, estnisk tonsättare, född i Paide i norra Estland,

Hans komponerande kan delas in i två delar. Den första fram till 70-talet. Pärts senare musik, som han själv kallar *tintinnabuli*, kännetecknas av en melodisk enkelhet, byggd på den så kallade treklängen, och han återknyter genom sina, framför allt sakrala, verk (till exempel *Miserere* från 1989) till de gamla mästarna: Palestrina, Josquin des Prez med flera.



Fratres- <https://youtu.be/-ipl4JFIKXY> →



### Spela

Strauss - [Also so sprach Zarathustra](https://youtu.be/ad58YjqIDqQ) →  
<https://youtu.be/ad58YjqIDqQ>



Bolero - [Trumrytm](https://youtu.be/0Jbl-F9yqhE) →  
<https://youtu.be/0Jbl-F9yqhE>



Orff - [O Fortuna](https://youtu.be/aZUSQUWLqj8) →  
<https://youtu.be/aZUSQUWLqj8>



**Svara på om Konstmusik.** Beskriv vad som var utmärkande för musiken i varje epok och nämn betydelsefulla tonsättare från varje epok.

**Renässansen:**

**Barocken:**

**Wienklassicismen:**

**Romantiken:**

**Modernismen:**